
Anđelko Domazet
KARL RAHNER: BOG U SVIJETU
U prigodi 100. obljetnice rođenja

Karl Rahner je za mnoge najznačajniji teolog i svjedok povijesti katoličke teologije 20. stoljeća. Njegovi su teološki radovi obilježili vjeru našeg doba – sve do izjava Drugog vatikanskog sabora. Rođen je 5. travnja 1904., prije stotinu godina, u Freiburgu im Breisgau. Nakon gimnazije, s 18. ulazi u Družbu Isusovu. Godine 1932. zaređen za svećenika, specijalizira filozofiju (slušao je nekoliko semestara i predavanja Martina Heideggera u Freiburgu), a 1936. je promoviran za doktora teologije i započinje predavati dogmatiku u Beču, te poslije kao profesor djeluje u Innsbrucku, Münchenu, Münsteru.

Posjedovao je izuzetnu radnu energiju. Gotovo nikada nije odbio neki poziv nastupiti, govoriti ili pisati o nekoj temi ma kako se ona činila beznačajnom. Neumorno je diskutirao sa studentima, učiteljima, redovnicama, liječnicima, psihijatrima, izlagao je pred punim salama ali i pred malim skupinama slušatelja, na stotine puta strpljivo je davao intervju. U programatskim knjigama, u brojnim člancima i predavanjima, u svojim 'Teološkim spisima', te kao izdavač velikih teoloških enciklopedija (u svemu gotovo 4000 objavljenih jedinica), može se reći da je utemeljio novu teološku školu.

Mnogi se slažu kako je Rahner odigrao jednu od najznačajnijih uloga na Drugom vatikanskom saboru. Bečki kardinal F. König pozvao ga je na zasjedanja u Rim kao svoga osobnog teološkog savjetnika gdje se istakao svojim ogromnim znanjem, solidnim argumentima i savršenim latinskim, te je tako stekao poštovanje i među konzervativnim krugovima u rimskoj kuriji. Njegovi odlučni i argumentirani interventi u mnogim povjerenstvima značajno su oblikovali mnoge saborske diskusije i pomogli da se je Crkva otvorila modernom svijetu i unijela probleme svoga vremena u

saborske tekstove. Ta se 'teologija sabora' danas nalazi u teološkim udžbenicima.

Bijaše duboko uvjeren kako i vlastita vjera mora dopustiti da je um što pita dovede u sumnju, te u intelektualnom poštenju bude opravdana. Smatrao je kako kritična pitanja ne mogu uništiti vjeru nego je pročistiti i produbiti. U konačnici ipak ne postoji za njega neki filozofski argument ili izuzetna misaona operacija koja bi dovela čovjeka do vjere, nego *osobni odnos* prema Isusu Kristu. U Njemu Bog sebe priopćuje, u Njemu uzima konkretno ljudsko lice, u Njemu se utemeljuje naša životna nada i smisao.

4

Uz njegovo ime redovito se spominje tzv. antropološki *zaokret* u katoličkoj teologiji. On je najzaslužniji za promjenu stava prema modernoj filozofiji u katoličkoj teologiji. Filozofijsko mišljenje se posljednjih stoljeća okrenulo subjektu, pojedincu, egzistenciji. Teologija je takvom antropocentrizmu najčešće suprotstavljala neoskolastički teocentrizam. Karl Rahner pripada onim rijetkim katoličkim teozima koji su uvidjeli hitnost izgradnje jedne nove teološke antropologije. Poslije Utjelovljenja Krista, ne može postojati neko područje koje bi formalno bilo isključeno iz teološke antropologije. Zbog toga teologija i antropologija, ako se ispravno shvate, ne mogu biti u suprotnosti. Odatle proizlazi i antropološko ishodište njegove teologije.

Na početku Rahnerova mišljenja ne stoji teološka tvrdnja, nego današnji čovjek u svom samorazumijevanju. Bog se ne nalazi samo u Bibliji, nego i u *iskustvenom svijetu modernog* čovjeka. A to znači: valja poći od iskustava i čežnji *ljudi*, kada se želi govoriti o stvarnosti *Božjoj*. Umjesto da se današnjim ljudima naviješta odozgor ili izvana neka apstraktna objava Božja, on pokušava Boga naći u čovjekovom svijetu, u njegovim najdubljim svakodnevnim iskustvima. Čovjek posjeduju 'transcendentalnu strukturu', odnosno otvorenost prema otajstvu koje ga nadilazi. Ta se struktura nekad tematski očituje (iskustvo radosti, ljubavi, vjere, nade) a nekad je tek netematski prisutna. Rahnerova *transcendentalna antropologija* stoga traži u čovjeku transcendentalne strukture, temeljne dinamike ljudskog bića kao što su spoznaja, volja, itd., koje su pretpostavka Božjeg sebezpriopćavanja (usp. *Hörer des Wortes*). Čovjek je pitalačko biće. Što je istina i može li je se spoznati, kako stoji s ljudskom slobodom i odgovornošću, postoji li Bog, što znači ljubav, vjernost, nada i sl., - naspram svih tih pitanja čovjek nije ravnodušan. Upravo postavljanje egzistencijalnih

pitanja i raščlamba čovjekovih transcendentálnih iskustava potvrđuju čovjekovu prirodenu otvorenost Transcedenciji.

Netko se može pitati zašto je jedan takav vrhunski teolog toliko govorio o čovjeku. Rahner jednom reče kako Bog ne postaje manji time što čovjek postaje veći. Zato u bogoslužju molimo: "Bože, koji si dostojanstvo čovjeka divno sazdao a još divnije obnovio...". Možda bi nam te riječi trebale ući ne samo u glavu, nego i sići u zahvalno srce.

Njegov teološki rad nije moguće smjestiti unutar uobičajenih etiketa: konzervativan, progresivan, otvorena duha, 'dvorski teolog', karizmatski mistik, i sl. Nije volio teološki pozitivizam i 'pojednostavljanje', te se uvijek iznovice udubljavao u goruće probleme svijeta i Crkve kako bi se približio istini. Sam nikada nije prestao pitati se, sabirući različita iskustva i probleme ljudi svoga vremena. Bijaše sličan čovjeku koji iskapa bunar tražeći u dubinama vodu uvjeren kako ispod stoljetnih naslaga kršćanske tradicije teče živa voda. Zato je njegova životna želja bila omogućiti susret između Crkve i njezine duhovne baštine, te naših skeptičnih suvremenika s njihovim pitanjima i čežnjama.

U svojim razmišljanjima o Crkvi i njezinoj budućnosti često je bio vrlo oštar i kritičan (usp. *Strukturwandel in der Kirche als Aufgabe und Chance*). Pluralizam i snošljivost u Crkvi idu u osnovne pojmove njegove ekleziologije. Uporno je naglašavao nužnost da crkveno Učiteljstvo obavlja svoju zadaću na manje 'feudalan' i paternalistički načina. I kada kritizira, Rahner to čini iz ljubavi ili ljutnje zbog toga što Crkva djeluje tako umorno i bez sjaja. Umjesto da jasno i učinkovito naviješta poruku o Bogu Isusa Krista, ona još uvijek bojažljivo bdije zaokupljena samom sobom. Opominjao je stoga na opasnost da Crkva opet zatvori širom otvorena vrata u vrijeme Drugog vatikanskog sabora, te više ne ide ususret ljudima našega vremena spremna na dijalog. Za njega Crkva bijaše višeslojna stvarnost. Mnogi koji izgledaju kao da su 'izvan' nje, nalaze se unutar nje, dok mnogi koji misle kako su 'unutar' nje, zapravo su vani. Pri kraju života s nadom je gledao na mlade crkve u Trećem svijetu, kao i na tzv. bazične zajednice u Evropi. Upitan u razgovoru kakvu Crkvu u budućnosti očekuje, bez oklijevanja odgovara kako želi da to bude Crkva "izvanredno snažne duhovnosti, jače pobožnosti, Crkva molitve, Crkva koja iskazuje Bogu čast i ne misli kako je Bog tu radi nje" (usp. Karl Rahner, *Erinnerungen. Im Gespräch mit M. Krauss*, str. 107).

Razmišljajući o situaciji kršćanske vjere u Zapadnoj Evropi, upozoravao je na *mentalitet malograđanštine*, kukavičluka,

komotnosti i lijenog prilagođavanja koji se nerijetko skriva iza inteligentnih teoloških razloga. O kršćanskoj istini, smatrao je, mora se mnogo radikalnije govoriti i živjeti. Kršćaninovo mjesto nije među samodostatnima i 'samopravednima', nego na rubovima društva, na mjestima ljudskog očajanja, obespravljenosti i slabosti, tamo gdje bi bio i njihov Učitelj. Zbog toga je slavni profesor Rahner često znao pohoditi Caritasovu kuću mladih u Beču, doći tu među osobe koje iza sebe imaju razne životne traume kao što su iskustvo zatvora, alkoholizma, droge, rastave i sl. Boraveći neko vrijeme s njima, slušajući njihove životne priče, često zadivljen hrabrošću kojom nose svoju sudbinu, spoznao je kako su ti ljudi kroz ograničenja, neuspjehe, gubitke, bolest ili bol u kojem god obliku se pojavila, dosegli dubinu, poniznost i suosjećanje.

Svako nasljedovanje Krista, smatra Rahner, ima dvije sastavnice: *mističnu* i *društvenu*. Glasovita je njegova izjava kako će kršćanin 21. stoljeća biti mistik ili ga neće biti. To može zvučati veoma zaoštreno, ali je u biti ispravno zato što je Rahner bio duboko svjestan vjerske krize novoga pokoljenja. Živimo svi u mnoštvu uvjerenja. Društvo više ne nosi automatsku vjeru u kojem bi kršćanski Bog bio nešto neupitno i po sebi razumljivo. Vjerski osjećaj koji prevladava kod mnogih nazivao je često indoktrinacijom. To je osjećaj izvana indoktriniran, naučen, priučen i napamet naučen, a da se ne zna što to za život i u životu znači. Samo tamo gdje izvanjsku poruku kršćanstva bude pratilo unutarne iskustvo čovjeka, samo tamo gdje se bude susretala, aktualizirala i živjela kontemplativna komponenta kršćanstva, moći će kršćanstvo opstati u jednom pluralističkom i dekristijaniziranom društvu.

Osim spomenute mistične sastavnice, u nasljedovanju Krista nezaobilazna je i ona društvena koju je njegov učenik i prijatelj Johann Baptist Metz pokušao razviti kao tzv. političku teologiju. To međutim nikako ne znači, smatra on, kako se teologija treba baviti 'dnevnom politikom'. To zapravo znači kako teologija treba propitkivati i uzeti u obzir društveno političku pozadinu čovjeka. Nadalje, to znači kako teologija prima poticaje iz društveno-političkih potreba, pitajući se uvijek povratno kakve društveno-političke posljedice proizlaze iz kršćanske poruke i iz katoličke dogmatike.

I Karl Rahner bijaše dijete svoga vremena. Što dakle ostaje od Rahnera? Nije nam moguće ovdje nabrojiti mnoštvo poticaja i teoloških pomaka na svim područjima teologije koji proizlaze iz njegove teološke ostavštine. Ipak, spomenimo neke

njegove nezaobilazne teološke teme koje su i danas aktualne: insistiranje na Bogu kao Tajni i Otajstvu, te njegovo razmišljanja o Presvetom Trojstvu koje jasno želi izbjeći triteizam. Valja spomenuti i osvježavajuća promišljanja o Kristovoj ontološkoj konstituciji. U sakramentalnoj teologiji izbjegava magijska, često bez razmišljanja dana tumačenja sakramenta, te je nastojao povezati riječ i sakrament smatrajući da je sakrament koncentracija riječi i oblik navještaja. Nezaboravna su i njegova razmišljanja o smrti, o nadahnuću Pisma, kao i shvaćanje crkvenih službi koje je olakšalo ekumensko sporazumijevanje. Neka budu spomenuti i 'proročki tekstovi' o dinamičkom u Crkvi, o slobodi i mjestu laika u Crkvi, naglašavanje fundamentalne opcije u govoru o grijehu, itd. Značajan je njegov doprinos i teologiji religija (pojam 'anonimno kršćanstvo').

No srce Rahnerove teologije čine razmišljanja o iskustvu milosti, te o odnosu naravi i milosti. Koristeći pojam 'nadnaravni egzistencijal' zalaže se za jedinstvo naravi i milost i tako se suprotstavlja neoskolastičkoj antropologiji na 'dva kata' u kojoj milost izgleda kao nadgradnja ili 'ukras' duše, a ne čini istinsko središte čovjekove egzistencije.

Istaknimo još jednom osnovnu nit vodilju njegove teologije: *iskustvo Boga danas*. Odatle i zadaća koja stoji pred današnjom teologijom: otkrivati tragove Božje u čovjeku i u svijetu. To je poziv na mistiku svakodnevnice, na nalazak Boga u svim stvarima, na trieznu opijenost Duhom. Bog uvijek ostaje Bog 'malih stvari', čija se apsolutna Tajna realizira posred a ne onkraj svakodnevnice u nečemu izvanrednome, pa i onda kada On svaki životni nacrt 'relativizira'.¹

¹ Nabrojimo neka djela ovog velikog teologa 20. stoljeća koja su dostupna u hrvatskom prijevodu: K.H. Weger, *Uvod u teološku misao Karla Rahnera*, KS, Zagreb 1986.; K. Rahner, *O potrebi i blagoslovu molitve*, KS, Zagreb 1978.; K. Rahner, *Molitve života*, FTI, Zagreb 1988. K. Rahner, *O svagdašnjim stvarima*, Družba katoličkog apostolata, Zagreb 1979.; K. Rahner, *Šanse kršćanstva u naše doba*, Dominikanski bogoslovi (umnoženo ciklostilom), Zagreb 1966. Ovaj veliki teolog ostavio nam je sintezu svoje misli u djelu *Grundkurs des Glaubens* (Osnovni tečaj vjere). Možda je 100. obljetnica njegova rođenja prilika da se razmisli o hrvatskom prijevodu tog djela.